

שיעור יא: תעלומת טו באב ויום הכיפורים (א)

Session #11: The Riddle of 15 Av and Yom haKippurim (part 1)

חלק א: המשנה ואתגריה

(1) משלי לא, ל-לא

שֶׁקֶר הַחֵן וְהַבֵּל הַיָּפִי אִשָּׁה יִדְאֶת-הָ הִיא תִתְהַלֵּל:
תִּנְוֶלָה מִפְּרֵי יָדֶיהָ וְהִלְלוּהָ בְּשַׁעֲרֵים מַעֲשִׂיהָ:

(2) שה"ש ג:יא

צְאִינָהוּ וְדַאֲיָנָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֵטְרָה בְּעֵטְרָה-לוֹ אָמוֹ בְּיוֹם חֲתָנָתוֹ וּבְיוֹם שְׂמֻחַת לְבוֹ:

(3) שופטים כא, יט-כא

(יט) וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה חֲגֵדָה בְּשִׁלּוֹ מִיָּמִינוֹ וּמִיָּמִיהָ אִשָּׁר מִצְּפוֹנָה לְבֵית-אֵל מְזֻרְחָה הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֹלָה מִבֵּית-אֵל
שְׂכֵמָה וּמְנַגֵּב לְלִבְוֶנָה: (כ) וַיֵּצְאוּ וַיֵּצְאוּ אֶת-בְּנֵי בְנֵימִן לְאֹמֶר לָבוּ וְאֶרְבַּתְּם בַּפְּרָמִים: (כא) וְדַאֲיָנָה אִם-יֵצְאוּ
בְנוֹת-שִׁילּוֹ לְחֹל בְּמַחְלוֹת וַיֵּצְאוּ מִן-הַפְּרָמִים וַחֲטַפְתֶּם לָכֵם אִישׁ אִשְׁתּוֹ מִבְּנוֹת שִׁילּוֹ וְהִלַּכְתֶּם אַרְצָן בְּנֵימִן:

(4) בבא בתרא קכא ע"א

תַּנּוּ הַתָּם

אָמַר רַבִּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל

לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל

כַּחֲמֶשֶׁה עָשָׂר בָּאָב וּכְיוֹם הַכְּפוּרִים

שְׂבָהוּ בְּנוֹת יְרוּשָׁלַיִם יוֹצְאוֹת בְּכָלֵי לָבָן שְׂאוּלִין שְׁלֹא לְבִישׁ אֶת מִי שְׂאִין לוֹ

בְּשִׁלְמָא יוֹם הַכְּפוּרִים יוֹם סְלִיחָה וּמְחִילָה יוֹם שְׂנֵתָנוּ בּוֹ לּוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת

אֵלָא חֲמֶשֶׁה עָשָׂר בָּאָב מֵאֵי הִיא...

Questions:

- 1) Why would an “inverted Sadie Hawkins” dance be sponsored by חכמים on יום הכיפורים – or ever?
- 2) Who would go out to the vineyards? – The young men or the young women? Both?
- 3) Why vineyards?
- 4) Why would the group (see q#2) wear white clothes?
- 5) Why is there such confusion (or a plethora of opinions) about the reason for celebrating טו באב?

5) משנה תענית ד:ח נוסח הדפוס
אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא
היו ימים טובים לישראל כחמשה
עשר באב וכיום הכפורים, שבהן
בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן
שאולין, שלא לבייש את מי שאין
לו.

כל הכלים טעונין טבילה. ובנות
ירושלים יוצאות וחולות
בכרמים.

ומה היו אומרות, בחור, שא נא
עיניך וראה, מה אתה בורר לך.
אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך
במשפחה. שקר החן והבל היפי, אשה
יראת ה' היא תתהלל. ואומר, תנו לה
מפרי ידיה, ויהללה בשערים מעשיה.

וכן הוא אומר, צאינה וראינה בנות
ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו
ביום חתנתו וביום שמחת לבו. ביום
חתנתו, זה מתן תורה. וביום שמחת
לבו, זה בגין בית המקדש, שיבנה
במהרה בימינו. אמן.

6) משנה כתב יד קאופמן תענית ד:יא-יב
אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא
היו ימים טובים לישראל כחמשה
עשר באב וכיום הכפורים, שבהן
בני ירושלים יוצאין בכלי לבן
שאולים, שלא לבייש את מי שאין
לו;

כל הכלים טעונים טבילה. ובנות
ירושלים יוצאות וחולות
בכרמים.

ומה היו אומרות? **שא נא עיניך
בחור** וראה, מה את בורר לך.
אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך
במשפחה. ("שקר החן והבל היפי, אשה
יראת ה' היא תתהלל" "תנו לה מפרי ידיה,
ויהללה בשערים מעשיה");

וכן הוא אומר: צאינה וראינה בנות
ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו
ביום חתנתו וביום שמחת לבו; "ביום
חתנתו", זו מתן תורה, "וביום שמחת
לבו", זה בגין בית המקדש, יהי
רצון שיבנה במהרה בימינו.

7) משנה תענית ד:ח נוסח דפוס נאפולי
אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא
היו ימים טובים לישראל כחמשה
עשר באב וביום הכפורים, שבהן
בני ישראל יוצאין בכלי לבן
שאולין, כדי שלא לבייש את מי
שאין לו.

כל הכלים טעונים טבילה. ובנות
ירושלים יוצאות וחולות בכרמים.

ומה הן אומרות, בחור, שא נא
עיניך וראה, מה אתה בורר לך.
אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך
במשפחה. שקר החן והבל היפי,
אשה יראת ה' היא תתהלל. ואומר, תנו
לה מפרי ידיה, ויהללה בשערים מעשיה.

וכן הוא אומר, צאינה וראינה בנות
ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו
ביום חתנתו וביום שמחת לבו. ביום
חתנתו, זה מתן תורה. וביום שמחת
לבו, זה בגין בית המקדש, שיבנה
במהרה בימינו. אמן.

8) תלמוד ירושלמי (ונציה) מסכת תענית פרק ד דף סז טור ב' מ"א
אמר רבן שמעון בן גמליאל

לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורי'

שבהן **בני ירושלים** יוצאין בכלי לבן שאולים שלא לבייש את מי שאין לו

כל הכלים טעונין טבילה

ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים

ומה היו אומרות בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה וכן הוא אומר
צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו' ביום חתנתו זו מתן תורה וביום שמחת לבו זה בניין בית המקדש שייבנה במהרה בימינו

(9) תפארת ישראל יכין תענית ד:ח

נ"ל דלהכי מיייתי הך קרא, דר"ל אע"ג דבי"כ לא שייך שישוררו בחור שא נא וכו', דוכי ס"ד שישאל קדושים יתעסקו בי"כ הקדוש והנורא בשדוכים. ע"ז משיב וכן הוא אומר וכו', דבי"כ התכוונו להקב"ה שנקרא בחור בשיר השירים כולו, דנאמר בחור כארזים [שיר ה' פט"ו], שא נא עיניך מה אתה בורר לך, ר"ל איה אומה קדושה בעולם כאומה זו. אל תתן עיניך בנוי, דאע"ג שחטאו לפניך תתן עיניך במשפחה, בניך בני בחוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב. שקר החן של שאר האומות, הבל יופי שלהם, דאפי' כשעושין מצוות, כוונתם רק להחניף לך, כמ"ש חסיד שלהן, ומקרבין נחוהין לאלדה דשמיא, אבל ומצלין לחיי מלכא ובנוהי [כר"ה ד"ד א']. וכן חסד לאומים חטאתם [כב"ב ד"י ע"ב]. אבל אשתך החלשה הקטנה, שהיא יראת ה', היא תתהלל, שעומדות היום לפניך ככלה מקושטה, ואומרת כאביה, הא קריבת נפשי קדמך [כשבת פ"ט ב'], היא היא תתהלל, שגם כתמי חטאותיה הם היום לה לעדי ולתפארת, בעבור כי נתהפכו לזכיות: [ונ"ל דמה"ט נמי מנהג ישראל לשיר את האשמנו בי"כ והרי קינה מבע"ל. אמנם הוא לרמז שכולם נתהפכו לזכיות, וראוי לשורר עליהם כעל זכיות] זאת אומרת שחורה אני ואעפ"כ נאוה, ואהלי קדר השחורים, בעיניך כיריעות שלמה המרוקמים זהב מופז:

(10) יומא יט ע"ב - כ ע"א

מיקרי ירושלים לא היו ישנין כל הלילה כדי שישמע בהן גדול קול הברה ולא תהא שינה חוטפתו תניא אבא שאול אמר אף בגבולין היו עושין כן זכר למקדש אלא שהיו חוטאין.

אמר אבבי ואיתימא רב נחמן בר יצחק תרגומא נהרדעא דאמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אמריתו אמאי לא אתי משיח והא האידנא יומא דכיפורי הוא ואבעול כמה בתולתא בנהרדעא אמר ליה הקדוש ברוך הוא מאי אמר אמר ליה לפתח חטאת רובץ ושטן מאי אמר אמר ליה שטן ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני ממאי אמר רמי בר חמא השטן בגמטריא תלת מאה ושיתין וארבעה הוי תלת מאה ושיתין וארבעה יומי אית ליה רשותא לאסטוני ביומא דכיפורי לית ליה רשותא לאסטוני.

(11) תוספתא ברכות ד:ט-י

(ט) אמ' רבן שמעון בן גמליאל זה מנהג גדול היה בירושלם, פורסין מטפחת על גבי הפתח. כל זמן שהמטפחת פרוסה אורחין נכנסין, נסתלקה מטפחת אין רשות לאורחין ליכנס.
(י) ועוד מנהג אחר היה בירושלם, מוסרין סעודה לטבח. אם נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח. הכל לפי כבוד האורחין, והכל לפי כבוד בעל הבית.

(12) ספרא שמיני פרשה א

ביום חתונתו ביום ששרתה שכינה בבית וביום שמחת לבו ביום שירדה אש חדשה ממרום וליחכה על המזבח את העולה ואת החלבים.

(13) פסיקתא דרב כהנא (מנדלבוים) פסקא א - ויהי ביום כלות

ד"א ביום חתונתו, זה אהל מועד. וביום שמחת לבו, זה בניין בית העולמים...

(14) איכה א:ד

דְּרָכַי צִיּוֹן אֲבֵלוֹת מִבְּלִי בָּאֵי מוֹעֵד כָּל־שְׁעָרֶיהָ שׁוֹמְמִין כִּהְנִיחַ נֶאֱנָחִים בְּתוֹלְתֶיהָ נִגְזָוֹת וְהִיא מֵרָ לָהּ:

(15) תרגום כתובים איכה א:ד

(ד) כָּל זְמַן דְּהוּהָ יְרוּשָׁלַם מִתְבַּנְיָא סְרִיבוּ יִשְׂרָאֵל לְמִיִּסְק לִירוּשָׁלַם לְאַתְחַזְזָא קָדָם יי תלת זמנים בשתא ועל חוביהון ד'ישראל איצטדיא ירושלים ואתעבידו שבילי ציון אבילן מדלית עאיל בה בזמן מועדיא כל תרעהא צדיין וכהנהא אנחין על די בטילו קורבניא בתולתהא ספדן על די פסקו למיפק בחמשא עשר יומין באב וביומא דכפוריא די הוא בעסרא יומין בתשרי לחינגא בחינגין אף איהי מריר לבא לחדא.

(16) איכה רבה (בובר) פתיחתא לג

רבי זעירא פתח. ויהי לאבל כנודי ועוגבי לקול בוכים. תמן תנינן ארשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן יוצאות בנות ישראל בכלי לבן שאולין, כדי שלא לבייש את מי שאין לו, וכל הכלים היו טעונים טבילה, ובהן בנות ישראל יוצאות וחולות בכרמים. תנא מי שאין לו אשה נפנה לשם, ומה היו אומרות, בחור שא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי, תן עיניך במשפחה, וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו. ביום חתונתו וביום שמחת לבו. ביום חתונתו, זה מתן תורה. וביום שמחת לבו. זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. בשלמא יום כיפורים יום סליחה וכפרה לישראל, יום שנתנו בו לוחות אחרונות, אלא חמשה עשר באב מאי היא...

(17) נוסח הפתיחתא ע"פ כ"י פרמה פלטינה 2559

ויהי לאבל כנודי ועוגבי לקול בוכים. תנינן רשב"ג אומ' לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים יום הכיפורים ניחא שכולו כפרה כחמשה (עשר) באב למה...

(18) ירושלמי תענית ד:ז

ניחא ביום הכיפורים, שהוא כפרה על ישראל. בחמשה עשר באב למה? רבי יעקב בר אחא בשם רבי יסא: שבו זמן קיצה יפה לעצים, שכל עצים שהן נקצצין בו אינן עושין מאכולות. כהיא דתנינן תמן: כל עץ שנמצא בו תולעת פסול מעל גבי המזבח.

(19) בבא בתרא קכא ע"ב

...רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה תניא רבי אליעזר הגדול אומר פיון שהגיע חמשה עשר באב תשש כחה של חמה ולא היו כורתין עצים למערכה אמר רב מנשה וקרו ליה יום תבר מגל.

(20) נחמיה י, לג-לו

(לג) וְהַעֲמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצּוֹת לָתֵת עָלֵינוּ שְׁלִישִׁית הַשָּׁקֶל בַּשָּׁנָה לְעִבְדַת בַּיִת אֱלֹהֵינוּ: (לד) לֶלֶחֶם הַמַּעֲרֹכֶת וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְלַעֲוֹלֹת הַתָּמִיד הַשְּׁבֻתוֹת הַחֲדָשִׁים לְמוֹעֲדִים וְלִקְדָּשִׁים וְלַחֲטָאוֹת לְכַפֵּר עַל־יִשְׂרָאֵל וְכָל מְלֹאכֶת בַּיִת־אֱלֹהֵינוּ: (לה) וְהַגִּדְלוֹת הַפְּלָנוּ עַל־קֶרְבֵּן הָעֵצִים הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם וְהָעַם לְהָבִיא לְבַיִת אֱלֹהֵינוּ לְבַיִת־אֲבֹתֵינוּ לְעֵתִים מְזֻמָּנִים שָׁנָה בַּשָּׁנָה לְבַעַר עַל־מִזְבַּח ה' אֱלֹהֵינוּ כְּפָתוּב בַּתּוֹרָה: (לו) וְלְהָבִיא אֶת־בְּכוֹרֵי אֲדָמֹתֵנוּ וּבְכוֹרֵי כָּל־פְּרִי כָּל־עֵץ שָׁנָה בַּשָּׁנָה לְבַיִת ה':

(21) משנה כתב יד קאופמן תענית ד:ו-ז

- (ו) זמן עצי להנים והעם בתשעה. באחד בניסן, בני ארח בן יהודה; בעשרים בתמוז, בני דוד בן יהודה; בחמשה באב, בני פרעש בן יהודה; בשבעה בו, בני יונדב בן רכב; בעשרה בו, בני סנאה בן בנימין; בחמשה עשר בו, בני זתואל בן יהודה,
- (ז) ועמהם להנים ולוים וכל מי שטעה שבטו, ובני גנבי עלי, בני קוצעי קציעות. בעשרים בו, בני פחת מואב בן יהודה; בעשרים באלול, בני עדין בן יהודה; באחד בטבת שבו בני פרעוש שניה. באחד בטבת, לא היה בו מעמד, שהיה בו הלל, קרבן מוסף וקרבן עצים.

(22) משנה כתב יד קאופמן יומא ז:ד

נכנס להקטיר את הקטורת שלבין הערבים ולהטיב את הנירות. קידש ידיו ורגליו ופשט. הביאו לו בגדי עצמו ולבש. מלויים אותו עד ביתו. יום טוב עושה לכל אוהביו, שיצא בשלום.

(23) פירוש המשנה לרמב"ם מהדורת הרב יוסף קאפח תענית ז:ד

...ונאות שבהן היו אומרות שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך שאין אשה אלא ליופי. ומיחסות שבהן אם לא היה להן במראית העין חן, אומרות אל תתן עיניך בנואי אלא תן עיניך במשפחה שאין אשה אלא לבנים. ובחרו יום חמשה עשר באב לפי שבו פסקה המגפה ממתי מדבר בשנה האחרונה מן הארבעים, לפי שהיה המות מתרבה בהם כל תשעה באב, ובשנה האחרונה פסק, ונשאר מצפים עד חצי החדש ואז בטח לבם והבינו שכבר בא הרצון ונגמר החרון ונסתלק מהם, לכך עשו אותו מאז יום שמחה.

(24) שחזור משוער של דברי רשב"ג המקוריים (ע"פ פ. מנדל)

לא היו ימים טובים לישראל

כחמשה עשר באב וכיום הכפורים

שבהם בני ירושלים יוצאים בכלי לבן שאולין

ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים.

וכן הוא אומר:

צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו;

"ביום חתנתו", זו מתן תורה,

"וביום שמחת לבו", זה בנין בית המקדש, יהי רצון שיבנה במהרה בימינו.